

Datum
2010-04-19

Beteckning | referens
YTTRANDE
Jessica Carlsson

Utbildningsdepartementet
Skolenheten

Yttrande över betänkandet av utredningen om rätt till skolgång för barn som vistas i landet utan tillstånd, Skolgång för alla barn (SOU 2010:5)

Sammanfattning

Rädda Barnen ser mycket positivt på utredningens förslag att rätten till skolgång, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska omfatta *alla* barn och ungdomar som vistas i landet, även om de saknar tillstånd för sin vistelse förutsatt att den inte endast är helt tillfällig.

Rädda Barnen anser att frågan om skolplikt behöver ses över för *samtliga* barn utan permanent uppehållstillstånd, dvs. för asylsökande m.fl. barn och de barn som omfattas av denna utredning. Utgångspunkten vid en sådan översyn måste vara att alla barn ska ha tillgång till utbildning på lika villkor.

Rädda Barnen avstyrker att kommunerna inte ska vara skyldiga att anordna skolskjuts för papperslösa barn.

Rädda Barnen tillstyrker att de barn och ungdomar som nu föreslås få rätt till utbildning ska ha i huvudsak samma rätt till utbildning som skolpliktiga barn och att deltagande i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska ske på samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige och att undervisningen ska bedrivas med hänsyn till det enskilda barnets behov och förutsättningar.

Rädda Barnen tillstyrker att kommunerna inte ska ha någon skyldighet att genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som är berättigade till plats i förskola och fritidshem och att anvisa plats i förskoleklass. Rädda Barnen anser däremot inte att skyldigheten att informera om barnens rätt att gå i skolan kan lämnas helt öppen. För att säkerställa att barnen får reell tillgång till skolgång m.m. måste de nås av information.

Rädda Barnen välkomnar att de barn och ungdomar som omfattas av förordning (2001:976) om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för asylsökande barn m.fl. samt även de barn och ungdomar som nu föreslås få rätt till skolgång m.m. har rätt till utbildning i fristående skolor, samt rätt att delta i enskilt bedriven förskoleverksamhet, förskoleklass och skolbarnomsorg.

Rädda Barnen tillstyrker att styrelsen för utbildningen samt socialnämnden inte längre ska omfattas av underrättelseskyldighet och att bestämmelsen i 7 kap. 1 § utlänningsförordningen upphävs.

Rädda Barnen delar inte bedömningen att bestämmelsen om socialnämndens uppgiftsskyldighet enligt 17 kap. 1 § utlänningslagen bör gälla oförändrad även i fortsättningen.

Allmänt

Rädda Barnens arbete grundar sig i FN:s konvention om barnets rättigheter. Vid framtagandet av detta remissvar har vi utgått utifrån konventionens artikel 2 angående icke-diskriminering och artikel 28 angående barnets rätt till utbildning.

Rädda Barnen välkomnar att gruppen barn som har rätt till skolgång, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg utvidgas till att omfatta *alla* barn och ungdomar som vistas i landet, även om de saknar tillstånd för sin vistelse förutsatt att den inte endast är helt tillfällig. Rädda Barnen beklagar dock att förändringarna dröjt.

Rädda Barnen inser att uppdragets utformning satt upp gränser för vilka frågor utredningen omfattat. En del frågor ligger således kvar i den tidigare utredningen. Rädda Barnen anser att vissa av dessa frågor är så viktiga att vi har valt att lyfta dem igen i slutet av detta yttrande.

De invändningar som kan riktas mot förslaget och behovet av fortsatt översyn får inte leda till att de föreslagna förändringarna förskjuts i tiden – förslaget innebär ett kliv framåt avseende alla barns rätt till utbildning.

Kapitel 2. Rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för en utvidgad målgrupp

2.2 Rätt till skolgång m.m. för en utvidgad målgrupp

Rädda Barnen ser mycket positivt på utredningens förslag att rätten till skolgång, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska omfatta *alla* barn och ungdomar som vistas i landet, även om de saknar tillstånd för sin vistelse förutsatt att den inte endast är helt tillfällig.

Liksom utredningen anser Rädda Barnen att undantag bör kunna göras för barn som besöker landet under en kortvarig vistelse som turist.

2.2.3 Frågan om skolplikt

Rädda Barnen anser att frågan om skolplikt behöver ses över för *samtliga* barn utan permanent uppehållstillstånd, dvs. för asylsökande m.fl. barn och de barn som omfattas av utredningen. Utgångspunkten vid en sådan översyn måste vara att alla barn ska ha tillgång till utbildning på lika villkor.

Rädda Barnen inser att en bestämmelse om skolplikt för papperslösa barn skulle vara mycket svår att upprätthålla och att det är förståeligt att barn och familjer som lever gömda av rädsla för upptäckt avstår från skolgång m.m.. Samtidigt skulle skolplikt för *samtliga* barn skicka en tydlig signal till föräldrar och myndigheter som kommer i kontakt med dessa familjer hur viktig frågan om skolgång är. Av utredningen framgår att beträffande asylsökande barn och ungdomar m.fl. är det bara 60 procent som utnyttjar rätten till skolgång. Det är inte osannolikt att anta att siffran blir ännu lägre för papperslösa barn.

2.3 Regleringen av rätten till skolgång m.m.

Rädda Barnen delar inte bedömningen att förslaget angående rätt tills skolskjuts i det förra utredningen var välgrundat. Rädda Barnen avstyrker att kommunerna inte ska vara skyldiga att anordna skolskjuts för papperslösa barn.

För att barn ska kunna tillgodogöra sig den utbildning de har rätt till måste de kunna ta sig till skolan. Rätt till skolskjuts föreligger enbart i de fall där det behövs med hänsyn till särskilda omständigheter som färdvägens längd eller funktionshinder hos eleven, dvs. i de fall där skolskjuts är en förutsättning för att barnen på ett rimligt sätt ska kunna ta sig till skolan. Barn som är papperslösa har förstås inte lättare än andra barn att ta sig till skolan om dessa förutsättningar är vid handen. Tvärtom kan man anta att tillgång till skolskjuts med hänsyn till bland annat ekonomiska förutsättningar är särskilt avgörande för denna grupp barn. Rädda Barnen anser inte att det är tillräckligt att frågan överlämnas till enskilda kommuner. De praktiska problemen med att bedöma om barnen är berättigade till skolskjuts kan inte anses väga tungt jämfört med vikten av att barnen får praktisk tillgång till skolgång. En lösning borde kunna vara att kommunerna får godta den uppgift om avstånd från hem till skola som familjerna uppger, utan att kräva en exakt adress för bedömningen.

2.3.1 Innehållet i rätten till skolgång m.m. och ansvaret att se till att det kommer till stånd

Rädda Barnen tillstyrker att de barn och ungdomar som nu föreslås får rätt till utbildning ska ha i huvudsak samma rätt till utbildning som skolpliktiga barn, vilket även innefattar rätt till modersmålsundervisning, studiehandledning på sitt modersmål, undervisning i svenska som andra språk, särskilt stöd, utvecklingssamtal, och anpassad studiegång, betyg, intyg, samt skolhälsovård. Att rätten omfattar särskilda utbildningsformer enligt bestämmelser i 10 kap. 3 § skollagen, 8 kap. 2 § gymnasieförordningen och 8 kap. 2 § förordningen om gymnasiesärskolan. Att rätten om gymnasieutbildning gäller om studierna påbörjas före 18 års ålder. Att deltagande i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg ska ske på samma villkor som gäller för barn som är bosatta i Sverige och att undervisningen ska bedrivas med hänsyn till det enskilda barnets behov och förutsättningar.

Rädda Barnen tillstyrker att hemkommunen ska ansvara för att utbildning samt deltagande i förskoleverksamhet och skolbarnomsorg kan komma till stånd för alla barn i kommunen som enligt förslaget ska erbjudas skolgång m.m. och vars vårdnadshavare önskar det.

Beträffande vårdnadshavarens önskemål, se under punkt 2.2.3 om skolplikt.

Rädda Barnen tillstyrker att kommunerna inte ska ha någon skyldighet att genom uppsökande verksamhet ta reda på vilka barn som är berättigade till plats i förskola och fritidshem, att anvisa plats i förskoleklass. En sådan skyldighet för kommunerna skulle rimligtvis i många fall vara omöjlig att fullgöra. För familjerna måste det också i många fall vara svårt att särskilja vilken myndighet som eftersöker dem i vilket syfte. Ett krav på uppsökande åtgärder från kommunerna skulle därmed också kunna leda till obehag för barnen och deras familjer.

Rädda Barnen anser däremot inte att skyldigheten att informera om barnens rätt att gå i skolan kan lämnas helt öppen. Informationsspridningen kan inte hängas upp på insatser från det civila samhället. För att säkerställa att barnen får reell tillgång till skolgång m.m. måste de nås av information. Detta ansvar bör åligga såväl stat som kommun, som i vart fall bör ha ansvar för att ha tillgänglig information och i största möjliga utsträckning sprida den.

Rädda Barnen tillstyrker att med hemkommun avses den kommun som de barn eller ungdomar som är bosatta i landet utan att vara folkbokförda stadigvarande vistas i eller om de saknar stadigvarande vistelseort, den kommun som de för tillfället uppehåller sig i.

2.3.2 Rätt till utbildning i fristående skolor och deltagande i enskilt bedriven förskoleverksamhet, förskoleklass och skolbarnomsorg

Rädda Barnen välkomnar att de barn och ungdomar som omfattas av förordning (2001:976) om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg för asylsökande barn m.fl. samt även de barn och ungdomar som nu föreslås få rätt till skolgång m.m. har rätt till utbildning i fristående skolor, samt rätt att delta i enskilt bedriven förskoleverksamhet, förskoleklass och skolbarnomsorg.

2.3.3 Författningsreglering

Rädda Barnen anser att utgångspunkten ska vara att regleringen ska finnas i skollagen. Viss detaljreglering kan dock regleras i förordning.

3. Frågor om sekretess för uppgifter om enskildas personliga förhållanden samt utlänningslagstiftningens bestämmelser om uppgifts- och underrättelseskyldighet

3.6 Överväganden och förslag

3.6.1 Underrättelseskyldigheten för skolstyrelsen och socialnämnden

Rädda Barnen ser mycket positivt på att styrelsen för utbildningen samt socialnämnden inte längre ska omfattas av underrättelseskyldighet och att bestämmelsen i 7 kap. 1 § utlänningsförordningen upphävs.

3.6.2 Uppgiftsskyldigheten för socialnämnden

Rädda Barnen delar inte bedömningen att bestämmelsen om socialnämndens uppgiftsskyldighet enligt 17 kap. 1 § utlänningslagen bör gälla oförändrad även i fortsättningen.

Så länge socialnämnden har denna skyldighet kan det uppstå situationer där personal kan känna tvekan inför att fullgöra sin anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. Rädda Barnen tillstyrker det förslag som utredningen övervägde men valde att inte föreslå, en inskränkning av uppgiftsskyldigheten på så vis att bestämmelsen i 17 kap. 1 § utlänningslagen skulle medge undantag för sådana uppgifter som härrör från en anmälan enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

Utredningens antagande om att polisens intresse riktas direkt mot skolor, förskolor, och fritidshem om uppgiftsskyldigheten tas bort är inte orimligt, därför är frågan om frizon extra viktig.

Beträffande frizon, se nedan Polisens verkställighetsarbete.

4 Statlig ersättning samt finansiering

4.4 Överväganden och förslag

4.4.2 Regleringens närmare innehåll

Rädda Barnen tillstyrker att ersättningen beslutas och utbetalas av Statens skolverk.

Det är lämpligare att Statens skolverk åläggs uppgiften att utbetala ersättning för utbildningskostnaderna för papperslösa barn än att Migrationsverket, som har i uppdrag att bl.a. tillse att principen om en reglerad invandring tillämpas, åläggs den uppgiften.

Reglerna för ansökningarna måste utformas på ett sådant sätt att barnens sekretesskydd inte äventyras.

4.4.4 Ersättning till samtliga skolhuvudmän

Rädda Barnen tillstyrker att ersättning för kostnader avseende utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg som tillhandahålls barn och ungdomar som vistas i landet utan tillstånd ska utgå till samtliga huvudmän, såväl offentliga som enskilda.

4.5 Finansiering av reformen

4.5.2 Överväganden och förslag

Rädda Barnen vill påminna om att konventionsstaterna enligt barnkonventionens artikel 4 ska vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser.

Tidigare påpekanden med anledning av betänkandet Skolgång för alla barn som ska avvisas eller utvisas (SOU 2007:34)

Utformningen av Kommittédirektiv Rätt till skolgång m.m. för barn som vistas i landet utan tillstånd (Dir 2009:71) gör att vissa frågor som var aktuella i betänkandet Skolgång för alla

barn som ska avvisas eller utvisas (SOU 2007:34) inte fallit inom uppdraget för utredningen som lett fram till betänkandet Skolgång för alla barn (SOU 2010:5).

Rädda Barnen vill mot bakgrund av detta föra fram vissa av våra tidigare påpekanden som framfördes i vårt yttrande över betänkandet Skolgång för barn som ska avvisas eller utvisas (SOU 2007:34).

Offentlighet och sekretess

Rädda Barnen delar inte bedömningen att sekretessreglerna inte behöver ändras. Sekretessreglerna bör ändras så att det *tydligt* framgår att skolor, skolbarnomsorg och förskoleverksamhet inte får lämna ut uppgifter vare sig om huruvida barn befinner sig i verksamheten eller om deras personuppgifter på ett sådant sätt att barnen och deras familjer på grund av detta inte kan identifieras av verkställande myndigheter.

Rätten till utbildning m.m. kan bara komma barn till godo om barnen och deras föräldrar känner sig trygga och skyddade mot verkställighetsåtgärder i skolorna på ett sådant sätt att familjerna vågar låta barnen delta i undervisning. Det första – och avgörande – steget för att uppnå en sådan trygghet för barnen är att säkerställa att skolgången inte i sig blir den faktor som leder till att familjen "hittas" eller verkställs. I betänkandet Skolgång för alla barn som ska utvisas eller utvisas beskrivs i kapitel åtta hur polisens verkställighetsarbete bedrivs. Där framgår att det inte är ovanligt att utlänningsroteln "kontaktar skolorna i närområdet och frågar om barnet går där och i så fall vilken adress familjen bor på". Så länge sådana kontakter leder till att polismyndigheterna får kännedom om att barnet går i skolan och barnets adress kommer barn att hållas borta från skolan på grund av familjers rädsla.

Med nuvarande sekretessregler kommer frågan om skolorna får lämna ut uppgifter med största säkerhet att bedömas olika i olika skolor. Huruvida uppgifter lämnas ut eller ej kommer att bero på enskilda personers olika bedömningar eller kunskaper om rättsläget. En sekretessreglering som ger ett så lågt och oförutsägbart skydd som den nuvarande är inte tillnärmelsevis tillräckligt för att säkerställa att barnen får faktisk tillgång till sin rätt till skolgång m.m.

Rädda Barnen delar inte bedömningen att regleringen om tystnadsplikt för personal i fristående skolor samt i enskilt bedrivna förskoleklass, förskoleverksamhet och skolbarnomsorg inte behöver ändras. Dessa regler bör ses över så att barn får samma skydd oavsett huvudman för verksamheten.

Polisens verkställighetsarbete

Rädda Barnen delar inte bedömningen att det inte bör införas något förbud för polisen att hämta barn som ska avvisas eller utvisas i skolor eller förskolor. Rädda Barnen anser att ett sådant förbud, inkluderande skolbarnomsorgen, bör införas. Förbudet bör gälla även barnens närstående och omfatta vägen till och från verksamheten. Rädda Barnen vill betona att syftet

med ett förbud inte är att motverka polisens verkställighetsarbete utan att möjliggöra att barn får del av sina rättigheter.

Som anförts ovan kan rätten till utbildning m.m. bara förverkligas fullt ut om barnen och deras familjer känner att de är tryggt att delta i verksamheterna. För att uppnå detta krävs både att barnen inte kan hittas genom sitt deltagande och att de känner sig trygga när de är på plats. Ett förbud mot att hämta barnen är en kraftig signal om att barnen är barn som alla andra och ska kunna vara trygga i skolan. De gränsdragningsproblem som kan komma att uppstå vid ett förbud får lösas utifrån de principer om behov, proportionalitet och hänsyn som polisen idag har att arbeta utifrån.

Rädda Barnen anser inte att det faktum att särskilda s.k. frizoner inte förekommer i svensk lagstiftning väger tungt i sammanhanget. Det måste finnas få andra fall där ett förbud mot ingripanden har ett så tydligt och speciellt syfte. Till skillnad mot andra fall där dylika förbud skulle kunna tänkas har även lagstiftaren här ett eget motstående intresse – att uppnå att skolgång blir tillgänglig för alla barn.

Rädda Barnen anser inte heller att ett förbud skulle innebära att myndigheter åläggs att verka i olika riktning. Skolan, förskolan och barnomsorgen har, oavsett ett eventuellt förbud mot polishämtning, helt andra mål med sin verksamhet än att skydda barnen mot verkställighet. Tvärtom borde ett uttryckligt förbud medföra att skolorna och övriga verksamheter i högre utsträckning kan fokusera på den praktiska utbildnings- och omsorgsverksamheten.

Försäkringar

Rädda Barnen anser att det är angeläget att se till att försäkringsskyddet täcker alla barn och att försäkringsskyddet ser likadant ut över hela landet. Såvitt framgår av redogörelsen i betänkandet Skolgång för barn som ska avvisas eller utvisas är situationen inte sådan idag.

Stockholm den 17 maj 2010

RÄDDA BARNEN

Lars Carlsson

Tillförordnad generalsekreterare

